5. Frumvarp

til laga um lífeyrissjóð embættismanna og ekkna þeirra.

(Lagt fyrir Alþingi 1921).

1. gr.

Stofna skal sjerstakan sjóð til að tryggja embættismönnum, er láta af embætti sakir elli eða vanheilsu, geymdan lífeyri, svo og lífeyri ekkjum þeirra. Sjóðurinn stendur undir umsjón landsstjórnarinnar og annast hún reikningshald hans. Ríkissjóður leggur sjóði þessum til stofnfje, 50000 kr. í eitt skifti fyrir öll.

2. gr.

Landsstjórnin kveður á með reglugjörð um stjórn sjóðsins og skipulag.

3. gr.

Hver embættismaður, karl eða kona, er laun tekur eftir hinum almennu launalögum, skal kaupa lífeyri í sjóði þeim, er ræðir um í 1. gr. og verja til þess 7% af árslaunum sínum.

Nú nema árslaun meiru en 5000 kr. og greiðist þá ekkert gjald af því, sem fram yfir er þessa fjárhæð.

Iðgjöldum skal halda eftir af launum embættismanna.

4. gr.

Þegar embættismaður fær lausn frá embætti vegna elli eða vanheilsu, skal hann fá greiddan úr sjóðnum lífeyri, sem nemur 27‰ af launum þeim saman lögðum, sem embættismaðurinn hefur greitt iðgjöld af í sjóðinn.

Lífeyrir þessi má þó aldrei fara fram úr ¾ hámarkslauna þeirra, er embættismaðurinn hefir haft.

Nú er embættismaður orðinn 70 ára að aldri, eða samanlagður aldur

hans og þjónustutími er 95 ár, og á hann þá rjett á að fá lausn frá embætti og lífeyri samkvæmt lögum þessum.

Nú er embætti lagt niður og embættismaðurinn flytst eigi jafnframt í annað embætti og skal hann þá eiga rjett á að fá endurgreidd úr lífeyrissjóðnum, vaxtalaust og afdráttarlaust iðgjöld þau, er hann hefur greitt í sjóðinn. Ef hann kýs heldur mega iðgjöld hans standa inni í sjóðnum þar til hann er 70 ára og fær hann þá lífeyri samkvæmt 4. gr. og ekkja hans samkvæmt 5. gr.

5. gr.

Ekkja eftir embættismann, sem hafði rjett til lífeyris eða naut lífeyris er hann ljest, fær lífeyri úr sjóðnum með undantekningum þeim, sem segir í 7. og 9. gr.

Lífeyrir ekkju nemur 1/6 af byrjunarlaunum þess embættis, er maður hennar var í, er hann ljest eða fjekk lausn frá embætti, en ekki má hann þó fara fram úr 1000 kr. á ári.

6. gr.

Ríkissjóður ábyrgist greiðslu lífeyris samkvæmt lögum þessum og greiðist hann með 1/12 fyrirfram á hverjum mánuði.

7. gr.

Embættismaður, sem á eftirlaunarjett samkvæmt eldri lögum og eigi er skyldur til að tryggja ekkju sinni lífeyri í sjóðnum, sbr. lög. nr. 71, 28. nóv. 1919, 7. gr. 2. málsgr., greiðir sem iðgjald í lífeyrissjóð 5% af launaviðbót þeirri, sem hann kann að hafa fengið samkvæmt nefndum lögum, enda nýtur ekkja hans þá eigi lífeyris úr sjóðnum og hann sjálfur eigi nema sem svarar greiðslu hans af launaviðbótinni.

Embættismaður, sem eldri er en 50 ára, þegar lög þessi ganga í gildi, og á ekki eftirlaunarjett samkvæmt eldri lögum, greiðir sem iðgjald í lífeyrissjóð 5% af launum sínum eða af 5000 kr., ef launin eru hærri, enda nýtur hann að eins sjálfur lífeyris úr sjóðnum, en ekkja hans eigi.

8. gr.

Embættismannsekkja, sem lífeyris nýtur samkvæmt 5. gr., nýtur enn fremur úr ríkissjóði árlega 1/10 af föstum lágmarkslaunum embættis þess, er maður hennar hafði, er hann ljest. Til fastra launa í þessu sambandi skal telja hlunnindi þau, er talin eru fylgja embættinu í launalögunum.

Ekkjur, sem rjett eiga til hærri eftirlauna eftir eldri lögum en líffjeð nemur, halda þeim rjetti.

Í viðbót við líffjeð getur konungur veitt ekkjunum 50—100 kr. árlegan uppeldisstyrk handa hverju barni hennar og manns þess, er hún nýtur lífeyris eftir, þangað til barnið er fullra 16 ára. Skilyrði fyrir viðbót þessari er það, að ekkjan verði talin þurfa styrksins, til að veita börnunum sæmilegt uppeldi.

9. gr.

Embættismannsekkja öðlast ekki rjett til lífeyris úr sjóðnum nje líf-

fjár úr ríkissjóði, et hún hefir gifst eldra manni en 60 ára eða á banasæng hans, eða eftir að hann fjekk lausn frá embætti með lífeyri, eða ef hjónabandinu var gersamlega slitið áður en maðurinn dó.

10. gr.

Rjettur ekkju til líffjár fellur burtu:

1. ef ekkjan giftist af nýju;
2. ef hún tekur sjer bústað utanríkis án samþykkis konungs;
3. ef hún hirðir ekki líffje í 3 ár samfleytt án þess að sanna lögmæt forföll;
4. ef hún verður dæmd sek um einhvern verknað, er að almenningsáliti er ósæmilegur.

Er ekkja missir líffje, af því hún hefur gifst af nýju, á hún rjett á að fá hið sama líffje, ef hún verður ekkja í annað sinn.

Rjettur ekkju til lífeyris fellur burtu eftir sömu reglum sem rjettur til líffjár samkvæmt stafl. 1—3, þó þannig að taki hún sjer bústað utanríkis, kemur samþykki stjórnar lífeyrissjóðsins í stað samþykkis konungs. Og á sama hátt öðlast hún aftur rjett til lífeyris, ef hún verður ekkja í annað sinn.

11. gr.

Föðurlausum og móðurlausum börnum þeirra embættismanna, er laun eiga að taka eptir launalögunum, getur konungur veitt hverju um sig 100—200 kr. uppeldisstyrk árlega, að svo miklu leyti og svo lengi sem þau þurfa, þó ekki lengur en þangað til þau eru 16 ára.

12. gr.

Ekkill konu, sem gegnt hefir embætti, hefur sama rjett til lífeyris úr sjóðnum sem ekkja embættismanns með öllum sömu takmörkunum.

13. gr.

Með lögum þessum eru úr gildi numin lög nr. 72, 28. nóv. 1919, um stofnun lífeyrissjóðs fyrir embættismenn og um skyldu þeirra til að kaupa sjer geymdan lífeyri, að undanskildum síðara málslið 8. gr. og lög nr. 73, 28. nóv. 1919 um ekkjutrygging embættismanna.

14. gr.

Þeir, sem kunna að hafa trygt ekkjum sínum lífeyri samkvæmt lögum nr. 73, 28. nóv. 1919, greiða að eins 5% af launum sínum í lífeyrissjóðinn á ári, enda njóta ekkjur þeirra eigi neins úr sjóðnum.

15. gr.

Ákvæði þessara laga gilda frá 1. janúar 1920.

Athugasemdir.

Með brjefi, dags. 17. febr. 1920 sendi samband starfsmanna ríkisins stjórnarráðinu frv. til laga um lífeyrissjóð fyrir embættismenn og trygging ekkna þeirra, með beiðni um, að það yrði tekið til meðferðar af aukaþingi því, sem þá stóð yfir og samþykt sem lög. Frumvarp þetta var afhent fjárveitinganefnd neðri deildar, en hún treystist eigi að taka málið til flutnings, þar sem það þá þegar var ákveðið, að aukaþinginu skyldi slitið innan mjög skamms tíma. Sambandið fór þess því enn á leit við stjórnarráðið í brjefi dags. 6. marz 1920, að það legði frumvarp þetta eða annað í svipaða átt fyrir næsta reglulegt Alþingi. Við þessari ósk hefir stjórninni þótt rjett að verða af ástæðum, sem hjer skal skýrt nokkru nánar frá.

Eftir því hvernig hin gildandi lög um ekkjutrygging embættismanna eru úr garði gerð, hlaut svo að fara, að ekkjutryggingarnar hefðu orðið keyptar hjá ýmsum erlendum fjelögum, þar sem engin slík innlend lífsábyrgðarstofnun er til og stjórnarráðið brast heimild til að gera samninga við nokkurt einstakt lífsábyrgðarfjelag um trygginguna, þannig, að embættismenn væru skyldir til að tryggja ekkjur sínar hjá þeirri stofnun. Afleiðingin af þessu hefði hlotið að verða sú, að töluvert fje hefði farið út úr landinu vegna þessara trygginga, því að sjálfsögðu mundi engi fjelög hafa tekið þessar tryggingar að sjer nema hafa nokkurnveginn vissu fyrir ágóða af því og þann ágóða hefðu embættismennirnir orðið að greiða og auk þess venjulegan part af hinum mikla starfrækslukostnaði, sem hvílir á slíkum fjelögum, t. d. til stjórnar og milliliða. Með þessu fyrirkomulagi, sem hjer er stungið upp á, sparast þetta fje,

Frumvarpinu fylgdu allítarlegar athugasemdir frá Sambandi starfsmanna ríkisins og fara þær hjer á eptir og vísast til þeirra. Að öðru leyti er eigi ástæða til af hálfu stjórnarinnar að skýra nánara innihald frv. Að eins skal í fáum orðum getið þeirra fáu breytinga, er stjórnin hefur gert á frv. Sambandsins.

Þessar breytingar eru þær, sem hjer segir:

1. Fyrirsögn frumvarpsins hefur verið stytt og breytt lítið eitt.
2. Aptan af 3. gr. hefur verið feldur þessi málsliður: »þyki ástæða til að breyta hæð iðgjaldsins, skal það gert með konungsúrskurði, að undangenginni Alþingissamþykt«. Þessi aðferð til lagabreytinga er óvanaleg og er eigi ástæða til að hafa sjerstök ákvæði í þessu efni. Rjettast virðist, ef nauðsynlegt reynist, að breyta iðgjaldinu með lögum. Mundi hver stjórn telja sjer það skylt, þar sem það er meginregla, sem starfsmenn ríkisins viðurkenna fyllilega, að þeir eigi að annast ekkjutrygginguna algerlega á sinn kostnað. Ef stjórnin, sem hefur á hendi reikningshald sjóðsins, sjer að hann getur ekki borið sig með hinum ráðgerðu iðgjöldum, verður að álíta að henni sje skylt, vegna ríkissjóðs, sem er í ábyrgð fyrir lífeyrissjóðinn, að gerast frumkvöðull að lagabreytingu í þá átt að hækka iðgjaldið. Söm virðist skylda stjórnarinnar gagnvart embættismönnum, ef iðgjöldin skyldu reynast óþarflega há.
3. Síðasta málslið 4. gr. hefur verið bætt við og mundi hann að nokkru bæta úr fyrir eldri embættismönnum, þegar embætti þeirra eru lögð niður.

4. Nýrri 14. gr. er bætt við og virðist hún sjálfsögð vegna þeirra, sem hafa uppfylt skyldur sínar um ekkjutryggingu samkvæmt lögum nr. 73, 28. nóv. 1919.
5. Nokkrar orðabreytingar hafa verið gerðar, sem óþarft þykir að telja.

Athugasemdir Sambands starfsmanna ríkisins eru svo hjóðandi:

Samkvæmt lögum frá síðasta þingi er íslenskum embættismönnum gert að skyldu að koma á fót sjóði, er þeir eiga að hafa allan vanda af, í því skyni, að hann tækist á hendur nokkurn hluta þeirra tryggingarskyldu, sem lögð er á þá, þannig, að allir beri að því leyti hver annars byrði. Hinsvegar er nokkrum hluta skyldunnar (ekkjutryggingunni) þannig háttað, að byrðin hvílir á hverjum einstökum eftir hans sjerstöku ástæðum, t. d. aldri hans sjálfs og konu hans, embættisaldri o. fl. og verður sú byrði mjög misþung þar sem hún hjá öðrum dreifist á mörg ár, en lendir á fáum árum hjá hinum.

Þar sem oss er gert að skyldu að mynda samábyrgð að nokkru leyti, teljum vjer sjálfsagt að tryggingin verði öll samábyrgð í staðinn fyrir einstaklingstrygging að nokkru leyti. Með því móti verður líka öll tryggingin innlend, þar sem ekkjutryggingin, eins og nú er ástatt, hlýtur annars að vera í höndum erlendra fjelaga.

Nú kann að verða litið svo á, að ekki sje mikil sanngirni, að allir gjaldi jafnt eftir launahæð, kvæntir menn og ókvæntir. Er þar til að svara, að allar tryggingar eru ódýrari, þegar þær dreifast á mörg ár, og ungum manni er því beint hagur að byrja sem fyrst að taka þátt í tryggingunni, þar sem byrðin verður þeim mun ljettari þegar hann síðar kvongast, sem hann hefur byrjað fyr. Auk þess má venjulega ungur einhleypur maður betur við að sjá af litlum hluta af launum sínum, heldur en mun stærri hluta síðar, er hann er orðinn fjölskyldumaður. Þó svo kunni að fara, að einhver slíkur einhleypur maður aldrei kvongist, þykir oss það eigi næg ástæða til þess að rjúfa þá meginreglu, að gera heildinni alla trygginguna sem ódýrasta, því að enginn getur sagt um það fyrir fram, hver kann að verða ókvæntur alla æfi, og fari svo að maður kvongist ekki fyr en á efri árum, þá verður með þessu móti tryggingin engu dýrari fyrir hann en aðra, en mundi að öðrum kosti oft verða æði þungbær.

Ennfremur kynni að virðast svo sem ósanngjarnt sje að leggja sömu byrði á konur, sem embættum gegna, en oss virðist einsætt að þær eigi að vera háðar sömu reglum sem aðrir embættismenn og því hafa allar hinar sömu skyldur, enda njóta þær þá allra sömu rjettinda. Þess vegna er það nýmæli tekið upp í 12. gr. að ekkill njóti sömu rjettinda sem ekkja, og er það ákvæði sniðið eftir lögum Norðmanna frá 1917 um þessi efni.

Af þessari samsteypu leiðir það auðvitað, að hækka verður iðgjöldin í sjóðinn. Vjer stingum upp á að iðgjaldið, vegna þessarar breytingar, verði hækkað úr 5% upp í 7%. Hjer á landi eru ekki fyrir hendi nein gögn, er miðað verði við í þessum efnum og höfum vjer því stuðst við útreikninga, er gerðir hafa verið við undirbúning launalaga Dana og eru í fylgiskjali með launanefndaráliti þeirra í fyrra. Lífeyrir sá, sem íslenskum embættismönnum er gert að skyldu að tryggja ekkjum sínum, er nokkuð svipaður þeim eftirlaunum, er embættismannaekkjur nutu í Danmörku áður en núgildandi launalög þeirra komust á. En samkvæmt 25 ára reynslu þeirra hefðu iðgjöld

embættismanna í samskonar embættum sem hjer eru, til eftirlauna handa sjálfum sjer og ekkjum þeirra, ef þeir hefðu átt að kaupa sjer þau sjálfir, numið tæpum 5% til eigin eftirlauna og hjerumbil 1½% til eftirlauna ekkna þeirra (sjá launanefndarálit Dana 1. bindi, bls. 146, I—II flokk). Miðað við þessa reynslu þeirra virðist hækkun sú, sem vjer leggjum til á iðgjöldum, ekki óvarlega áætluð þar sem tillaga vor er ¼ hærri. En jafnvel þó svo ólíklega kynni að fara, að þessi iðgjaldshæð reyndist ekki nægileg, þá ætti það ekki að saka vegna ákvæðis þess, er vjer höfum skotið inn í 3. gr. um það að hækka megi iðgjaldið, ef nauðsyn krefur, því að það er ekki ætlun vor, að ríkissjóði sjeu bundnar neinar nýjar byrðar með þessu, heldur beri embættismenn sjálfir alla þá tryggingarskyldu, sem á þeim hvílir nú, jafnt eftir sem áður. Af ákvæðinu leiðir hinsvegar einnig að lækka má iðgjaldið, ef það reynist óþarflega hátt.

Að öðru leyti en því, sem hjer er tekið fram, höfum vjer ekki í þessu frumvarpi stungið upp á neinum efnisbreytingum á gildandi lögum; vjer höfum að eins steypt saman lögum nr. 72 og 73 frá 1919, en eigi gert aðrar breytingar á þeim en þær, sem að sjálfsögðu leiða af samsteypu tryggginganna. Þó að vjer kynnum að hafa kosið, að fleiri breytingar yrðu gerðar á þessum lögum, þá höfum vjer eigi að þessu sinni viljað stinga upp á því, með því að ætla má, að þinginu væri óljúft að gera margvíslegar breytingar á svo nýjum lögum, en vjer viljum með engu móti tefla málinu í neina hættu þess vegna eða tefja framgang þess.

Vjer álítum að þetta mál verði að ná fram að ganga þegar á þessu þingi af þeim ástæðum, að lífeyrissjóðurinn er nú fyrst að komast á laggirnar og miklum fjölda nýrra starfsmanna er þar með gert að skyldu, að tryggja sjer og ekkjum sínum lífeyri, en ef þeir ættu nú allir að kaupa ekkjulífeyri hjá einstökum fjelögum, þá mundi reynast erfitt síðar að koma á þeirri breytingu, sem hjer er farið fram á, en hinsvegar mjög auðvelt nú.

Vjer höfum nú gert grein fyrir öllum þeim efnisbreytingum, er vjer stingum upp á og teljum því óþarft að fara sjerstaklega út í einstakar greinar.